

CETĂȚUIA GETO-DACICĂ DE LA BARBOȘI (III)*

MATERIALE ARHEOLOGICE RECOLTATE.

B. PIESE DE METAL. b) ARME; c) PODOABE.

C. TEZAURE ȘI MONEDE IZOLATE; D. IMPORTURI ELENISTICE ȘI ROMANE

DE

SILVIU SANIE, ȘEIVA SANIE

B. b) Arme. Excluderea pieselor aflate în condiții stratigrafice mai nesigure, fie și pe marginea unor gropi romane care străpung nivelurile dacice ca și a pieselor nereșturate au contribuit la restrângerea acestui subcapitol. Multe piese asemănătoare sau identice celor romane găsite în straturi dacice deranjate au putut aparține dacilor.

1. Între armele *defensive* se impun a fi amintite *scuturile*. Alături de posibilele garnituri de scut și alte elemente de placaj din fier și bronz găsite în Gr.G/1983 și în alte complexe care pot indica prezența scutului din piele sau lemn placat și cu garnituri metalice se impune a fi menționată și descoperirea unor segmente de *lorica squamata* atât de fier cu fir de bronz cât și de bronz.

2. Între armele *ofensive* primul loc îl ocupă vîrfurile de săgeată. A fost găsit un vîrf de săgeată de bronz (Pl. XXVIII/1-Barboși, II) în trei muchii, de tradiție îndepărtată¹, precum și altele din fier cu vîrf în trei muchii și peduncul în loc de toc, asemănătoare cu cele încadrate în clasificarea recentă în Tipul II cunoscute în așezările dacice din Moldova și Transilvania². Au mai fost găsite vîrfuri de lance — aflate acum în curs de restaurare.

c) *Podoaabe*. Pentru unitatea și cursivitatea domeniului ilustrat în prezentarea obiectelor de podoaabă de metal au fost incluse și piesele acestei categorii provenite din import. De altfel, în unele situații, pentru materiale care merg de la asemănări la similitudini pe întinse spații ale Europei apusene și răsăritene doar analize metalografice și de tehnologie a confecționării vor putea stabili cu deplină siguranță originea lor.

Fibule. 1. În L₄N la — 1,95 m a fost găsit un fragment de fibulă de bronz (Pl. I/11 a, b). Arcul simetric semicircular, rotund în secțiune se subție către capetele răsucite, probabil spre ac, respectiv spre plăcuța triunghiulară de prindere (lg. 3,6 cm; d.max. 0,45 cm). Exemplarul este o apariție dificil de explicat într-un nivel de locuire în care toate celelalte materiale nu par a fi anterioare sfîrșitului secolului al II-lea î.e.n.

Fibulele de tip Glasinac au cunoscut o întinsă răspindire și o evoluție îndelungată pe parcursul a patru secole (VIII — VII; VI — V î.e.n.)³. Dacă determinarea fibulei fragmentare este corectă și nu ne aflăm în fața unor atașe de toartă de formă curioasă, ar rezulta că la amenaja-

* Partea I în *ArhMold*, XI, 1987, p. 103—111; partea a II-a în *ArhMold*, XII, 1988, p. 53—103. Cîteva piese prezentate în aceste pagini au mai fost publicate împreună cu alte obiecte de import din zona extracarpatică sau separat (ex.: ștanța monetară getică). Aparatul critic îndeosebi a fost în cele mai multe cazuri îmbogățit. De asemeni, la descrierea complexelor în care au fost descoperite diferite obiecte nu au putut fi evitate minime repetiții. Necesitatea înfățișării globale în acest context a zestreii cetății de la Barboși a impus și includerea acelor însemnări anterioare.

¹ După descoperirea fibulei Glasinac trebuie menționată și posibilitatea antrenării acestei săgeți dintr-un nivel anterior cetății.

² I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civiltatea fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 136, fig. 68/1—3.

³ Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigele*, București, 1967, p. 90, fig. 33/1; pl. XXIII/3 (40); 4 (74); 5 (7); 9 (97); idem, *Archäologische Forschungen und Historische Betrachtungen über 7. bis 5. Jh. im Donau-Karpatenraum*, în *MemAntiq*, III, 1970, Abb. 7/1; F. Prendi, *Un aperçu sur la civilisation de la première période du Fer en Albanie*, în *Illyria*, III, 1975, p. 109, p. 126, pl. VI/4; G. Simion, *Les Gêles de la Dobroudja septentrionale du VIe au Ier siècle av. n.è.*, în *Thraco-Dacica*, I, 1976, p. 144, fig. 1; T. Bader, *Evoluția fibulelor pe teritoriul României (Bronz și Hallstatt)*, în *Thraco-Dacica*, IV, 1—2, 1983, p. 20, fig. 5/16.

rea locuințelor dacice din secolul II î.e.n. pe cetățuia a fost distrus un nivel anterior, încă neidentificat pe înălțimea Tirighina, căruia-i corespund însă vasele de epocă greacă clasică menționate de C. Schuchardt și V. Pârvan⁴. Trebuie amintită de asemeni posibilitatea existenței unor variante târzii (secolul IV î.e.n.) așa cum nu poate fi total exclusă situația ca fragmentul să aparțină unei fibule celtice compozite⁵.

2. Fibulă de fier (lg. 4,8 cm) cu resort bilateral compus din 4 spire, coardă internă, arcul ușor curbat, rectangular în secțiune, aplatizat. Fibula aflată în stare de conservare precară are lipsă cea mai mare parte a acului și portagrafa. Starea de conservare a fibulei nu permite reconstituirea cu exactitate a conturului arcului. Foarte probabil să fi fost triunghiular (Pl. I/3). Fibule apropiate ca formă și dimensiuni sint cunoscute în cele mai multe așezări geto-dacice⁶ și ale civilizației La Tène apusene. Unele exemplare descoperite în complexe bine date aparțin unei perioade cuprinse între secolul I î.e.n. până în primele decenii ale secolului I e.n.⁷.

3. Fibulă mică (lg. 3,29 cm) de bronz, în stare de conservare precară, are arcul ușor curbat, triunghiular în secțiune, resort bilateral compus din 4 spire, coardă internă. Acul (lg. 2,45 cm) este desprins de resort. Îi lipsește portagrafa (Pl. I/2). Găsită la adâncimea de 2,70 m în S, Tr — 85, într-un complex nedeterminat această fibulă simplă are o lungă existență între podobebele antice — secolul I î.e.n. până la jumătatea secolului I e.n. și a cunoscut o mare răspindire⁸.

4. Fibulă de argint (lg. 5,8 cm) cu arcul bandat cu contur triunghiular. Arcul se lărgeste în preajma capului pentru a proteja resortul format din 4 spire și coardă interioară și se subțiază către picior. Un ornament în relief delimitează arcul și formează un decor unghiular pe capul fibulei. Portagrafa, cum indică porțiunea care s-a păstrat, avea o formă triunghiulară (Pl. I/7). Asemănătoare sau identice cu unele fibule tip „Nauheim”⁹, „cu capul acoperit” sau „în cochilie”¹⁰, aceste fibule numite și „în formă de lingură” sint bine reprezentate în majoritatea așezărilor și în multe tezaure geto-dacice. În cetățuia de la Barboși a fost găsită abia în anul 1981. O. Floca, cercetătorul care a publicat exemplar o serie de tezaure, considera că în Dacia a circulat o variantă diferită de tipul „Nauheim” propriu-zis iar cronologie aceste fibule ar aparține mai curînd secolului I î.e.n.¹¹. Pentru o origine dacică a acestor fibule s-a pronunțat și L. Mărghitan¹². În condițiile răspîndirii și generalizării unor tipuri de fibulă, alături de clasificarea tipologică, cercetarea tehnologiei producerii fibulelor și efectuarea analizelor metalografice ar fi deosebit de utilă pentru separarea sigură a exemplarelor locale de cele provenite din import, a căror prezență nu trebuie exclusă aprioric. Exemplarele din complexe date din vestul și centrul Europei aparțin secolului I î.e.n. până către mijlocul domniei lui Augustus sau perioadei augusto-tiberiene¹³.

5. Fibulă cu resortul bilateral format din opt spire, coardă exterioară și cîrlig. Corpul fibulei, cu arcul ușor curbat, din bandă de formă trapezoidală, devine circular în secțiune pe porțiunea în care se află nodozitățile discoidale dispuse la 0,5 cm una de cealaltă și cu secțiunea rectangulară în zona piciorului triunghiular, ajurat și cu buton terminal (Pl. I/4). Lungimea fibulei este de 5,8 cm, iar lățimea capului 1,8 cm. Starea de conservare este bună, doar acul și marginea portagrafei necesitînd intervenții de restaurare. Fibula este de tip norico-panonic¹⁴, clasificată între cele 17 variante ale tipului Doppelknopf, ce se încadrează prin caracteristicile sale tipului A—236—c. Fibulele tip A 236—c sint date în general în secolul I e.n.¹⁵ Tipul A 236—c este cel mai răspîndit, fiind cunoscut prin 219 exemplare, dintre care un număr însemnat de fibule cu o datare precisă, oferind posibilitatea stabilirii unei cronologii în limite mai restrînse. Fibula de la Barboși diferă doar prin dimensiuni de fibula din mormîntul 279 de la Karlstein, în inventarul căruia era și o monedă Domițian (85 — 96 e.n.)¹⁶, dar fibule asemănătoare au fost găsite și împreună cu monede de la Nero și Traian¹⁷.

⁴ C. Schuchardt, *Wälle und Chausseen im südlichen und östlichen Dacien*, în *AEM*, IX, 1885, p. 22 și urm.; V. Pârvan, *Castrul de la Potana și drumul roman prin Moldova de Jos*, în *AARMSI*, XXXVI, p. 106—111.

⁵ J. Filip, *Keltové ve střední Evropě*, Praga, 1956, fig. 21/9—13, pl. XXXI/2, XXXVI/2, LII/16, CXXVI/2 etc.; cf. și o fibulă de bronz de la Zimnicea, Vl. Zirra, *Le problème des Celtes dans l'espace du Bas Danube*, în *Thraeco-Dacia*, I, 1976, p. 176, fig. 2.

⁶ Bîlca Doamnei (jud. Neamț), Răcățean (com. Horgești, jud. Bacău), Dumbrava (com. Ciurea, jud. Iași).

⁷ M. Feugere, *Les fibules en Gaule Méridionale de la conquête à la fin du Ve s. ap. J. C.*, Paris, 1985 (= *Revue Archéologique Narbonnaise*, Supplement 12), p. 200—203.

⁸ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954, p. 94, pl. XV/9; R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 318, fig. 13/2; idem, în *Dacia*, I, 1921, fig. 44/3; E. Simek, *Velká Germanie Klaudia*

Ptolemaia, Brno, 1953, p. 496, fig. 197 (cf. M. Feugere, *op. cit.*, p. 229—232, Tip. 6 b).

⁹ J. Werner, *Die Nauheimer Fibel*, în *Jahrbuch des römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz*, 2. Jahrg., 1955, p. 170—195.

¹⁰ M. Feugere, *op. cit.*, p. 232—236.

¹¹ O. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice*, București, 1956, p. 32.

¹² L. Mărghitan, *Tezaurele de argint dacice*, București, 1977, p. 14.

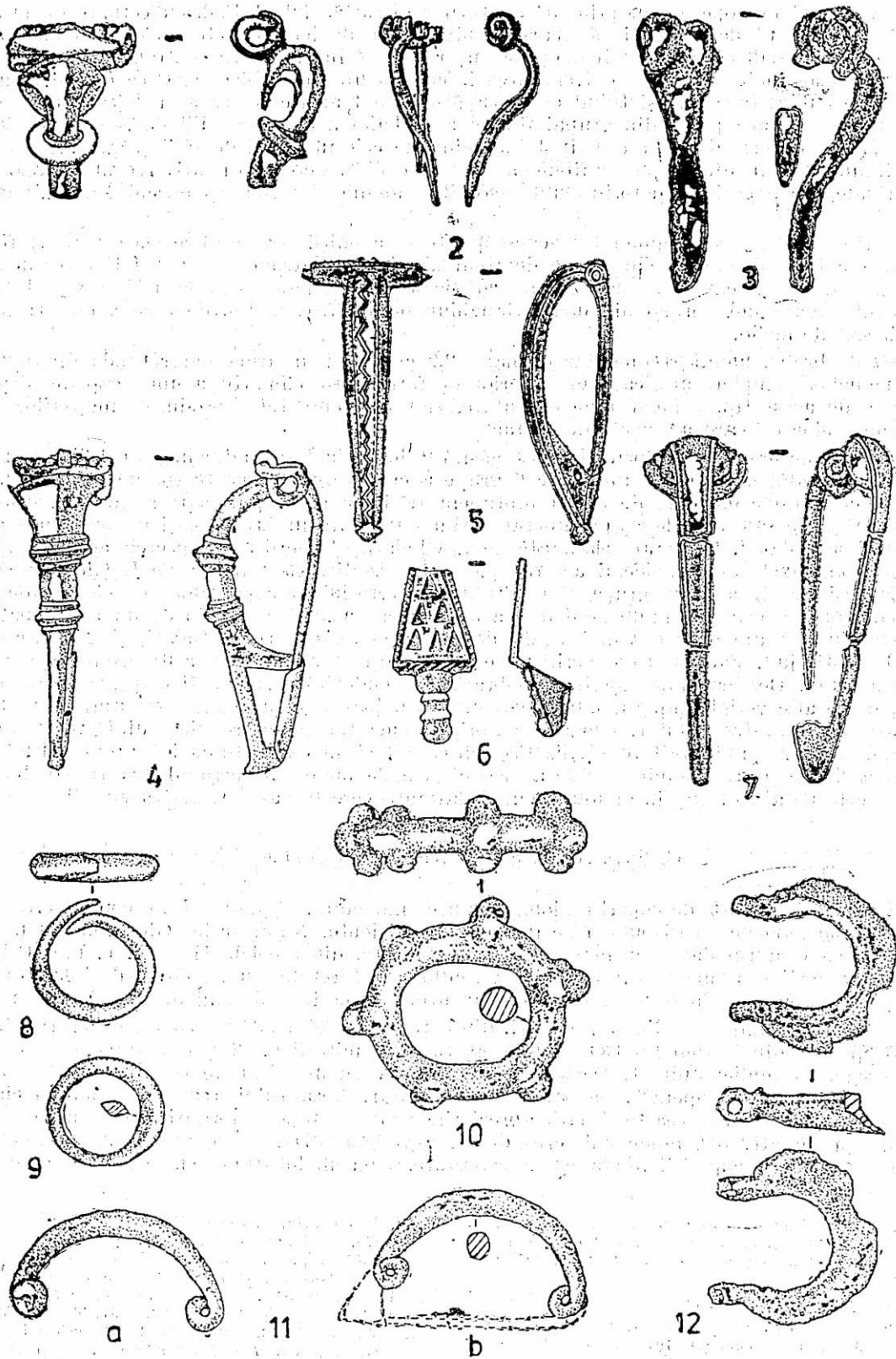
¹³ M. Feugere, *op. cit.*, p. 236; J. Werner, *op. cit.*, p. 173.

¹⁴ A. K. Ambroz, *Fibuly juga evropejskoj časti SSSR*, Archeologija SSSR, D₁₋₃₀, Moscova, 1966, p. 39.

¹⁵ J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauenracht im 1. und 2. Jahrhundert*, München, 1965, p. 29.

¹⁶ *Ibidem*, p. 175, pl. 30/7.

¹⁷ *Ibidem*.

Pl. I. Fibule (1-7, 11 a-b); inel (8); verigă (9); verigă cu nodozități (10) și cataramă (12).

6. O fibulă descoperită cu prilejul săpăturilor din deceniul al IV-lea efectuate de prof. Gh. Ștefan¹⁸ ar fi putut de asemeni să aparțină nivelurilor de locuire geto-dacică. Fibula de bronz (lg. 4,8 cm) cu arcușul rectangular în secțiune, ușor reliefat în partea sa centrală și avind ca decor o linie în zigzag incizată; are la extremitatea inferioară un buton biconic. Ceea ce individualizează această fibulă este clama și tubul de la capătul îndoit al arcușului care protejează resortul precum și faptul că face parte din grupul fibulelor cu balama (Pl. I/5). Fibula are unele elemente care o apropie de cele derivate din tipul Nauheim, de cele în formă de „T” și mai ales de exemplarele tipului 14 blb din grupul de fibule „à plaquettes”¹⁹. Cercetări relativ recente datează acest tip de fibule într-o perioadă cuprinsă între sfârșitul domniei lui Nero și deceniul opt al secolului I e.n.

7. Alte două fibule fragmentare nedescoperite în condiții stratigrafice clare care ar fi putut aparține eventual nivelurilor dacice sînt de tipul „în formă de trompetă” (Pl. I/1) și cea de a doua din grupul fibulelor emailate necirculare, cu picior în formă de cap de reptilă (Pl. I/6). Este un segment din romb format din două triunghiuri ornate fiecare dintre ele cu 6 mici triunghiuri de email sau de niello.

Inel de bronz, lucrat rudimentar (d.max. 2,2 cm) dintr-o sîrmă semirotundă (gr. 0,21 cm). Inelul, neînchis complet, are capătul exterior de forma aproximativ a unui cap de șarpe (Pl. I/8). Inele de acest tip, evident bine executate, sînt frecvente între produsele meșterilor daci și cei ai popoarelor cu care au venit în contact²⁰.

O *verigă de bronz* cu nodozități a fost găsită în locuința L₄N la adîncimea de 1,95 m (Pl. I/10). Pe veriga rotundă în secțiune sînt lipite 6 grupe a câte 3 ove compacte (pline) (d.int. 2,2 cm; d.inel 0,6 cm; d.ove 0,3 cm; d.ext. cu protuberanțe 4,2 cm). Singulară între descoperirile de la Barboși, brățările sau verigile cu protuberanțe sînt cunoscute în La Tène și în perioadele ce i-au precedat și succedat²¹. O lucrare elaborată de I. Glodariu²² abordează aspectele esențiale ale prezenței în complexe geto-dacice a acestor piese. În clasificarea propusă de I. Glodariu²³ piesa de la Barboși s-ar încadra în grupa II/1. Privind repertoriul descoperirilor cu cele 20 de localități se constată că cele mai multe sînt în spațiul intracarpatic. Din Moldova sînt menționate doar *Moldoveni* (jud. Neamț), cu cea mai tîrzie descoperire, *Poiana* (jud. Galați) și *Răcățiu de Jos* (com. Horgești, jud. Bacău). Descoperirea de la Barboși se adaugă celor 61 exemplare inventariate pînă acum. Destinația acestor inele și brățări cu nodozități pare a fi în principal: asocierea cu paftele sau alte verigi simple montate pe centuri în loc de cataramă. Interesantă și pertinentă ni se pare și demonstrația lui I. Glodariu că originea acestor piese trebuie căutată în lumea greacă de unde s-au răspîndit atît în civilizația celtică cît și în cea geto-dacică argumentînd astfel renunțarea la ipoteza originii celtece a acestui tip de piese. În sprijinul acestei ipoteze s-ar inseria și cele notate în cuprinsul unei lucrări datorate cercetătoarei I. I. Gușcîna²⁴.

C. TEZAURE ȘI MONEDE IZOLATE

La Barboși au fost descoperite două tezaure monetare. Despre cel în componerea căruia ar fi fost 3700 monede nu dispunem de informații suficiente. Notațiile lui Gh. Săulescu pot sprijini ipoteza că tezaurul data, cu mai multă probabilitate, din secolele II — III e. n.²⁵ Cel de al doilea tezaur găsit în anul 1915 în apropierea confluenței Siretului cu Dunărea, deci la sud-est de cetățuie, a fost publicat într-un studiu amplu în urmă cu peste 7 decenii de dr. G. Severeanu²⁶.

Tezaurul se compunea din 517 denari, din care 493 adică 95,35% aparțin epocii republicane, 12 (2,31%) sînt din timpul lui Octavian Augustus, 11 imitații (2,127%) și o monedă (0,193%) emisă de regele Numidiei Juba I. Denarii republicani aveau un titlu foarte bun, 993 — 965⁰/₁₀₀. Deși cifra 517 este ades repetată, pe parcursul prezentării tezaurului apar doar două treimi din monedele descoperite. În această situație aprecierile asupra etapelor tezaurizării au avut ca bază doar cele aproximativ 340 monede descrise de G. Severeanu. Dar așa cum s-a constatat și cu alte prilejuri, în cazul descoperirii în etape a unor tezaure, în marile loturi procentajele monedelor datînd

¹⁸ Gh. Ștefan, *Nouvelles découvertes dans le „Castellum” romain de Barboși (pres de Galați). Rapport préliminaires, in Dacia, V—VI, 1935—1936, București, 1938, p. 347, fig. 4/15.*

¹⁹ M. Feugere, *op. cit.*, p. 262.

²⁰ O. Floca, *op. cit.*, p. 10—17; M. Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, București, 1979, p. 193, fig. 26/3, 6—7.

²¹ E. Moscalu, *Piese de podoabă din mediul traco-getic și scitic. Inele și brățări ornamentale cu butoni*, in *ArhMold*, XIII, 1990, p. 149—152.

²² I. Glodariu, „Brățările” cu nodozități Latène tîrzie in *Dacia*, in *ActaMN*, XXI, 1984, p. 63—80.

²³ *Ibidem*, p. 64—65.

²⁴ I. I. Gușcîna, *O localityh osobennosteach veka n.e.*, in *Archeologičeskoe issledovanie na juge vostociingy Evropy*, 54, 1982, p. 24, tip. 3, 5/21, 23, 6/31, 32, 54, 55, 57, 77, 78, 7/52, 53, 8/30, 32, 10/27, datate in secolele I — III e.n.

²⁵ G. Săulescu, *Descrierea istorico-geografică a celțel Capul Boului (Capul Boului sau Gherlîna)*, Iași, 1837, p. 20.

²⁶ G. Severeanu, *Tezaurul din Gherghina. Contribuțiuni la începuturile numismatice romane în sînturile dunărene și ale Dobrogei de astăzi*, in *BSNR*, XIV, 1919, p. 45 și urm.

din diferite perioade sînt foarte apropiate de cele ale tezaurului întregit²⁷. De altfel numai cele 356 monede contramarcate sînt mai numeroase decît cifra sus menționată. Monedele se înșiruie pe o întinsă perioadă între anii 217 î.e.n. pînă la 2—14 e.n. Aproximativ două treimi din totalul monedelor tezaurului datează din secolul I î.e.n. Între tezaurele apropiate ca structură a fost remarcat cel descoperit la Pîncești (jud. Bacău) care are de asemeni în componența sa monede emise de regele Juba I al Numidiei²⁸. Prezența unor monede de la regele numid este atestată și în componența altor tezaure descoperite pe teritoriul Franței (Bourgueil 3 și Maille 2 exemplare)²⁹, Italiei³⁰ și Austriei³¹. Există și denari Marc Antonius din anii 31—27 (COS III-IMP III), probabil foarte puțini în întregul tezaur. Într-una dintre sintezele valoroase asupra circulației monetare în timpul lui Augustus, tezaurele a căror ultime monede sînt din anii 2—14 e.n. au fost clasificate în grupa a III-a³². Existența tezaurului de la Barboși-Galați este ignorată în lucrarea ades menționată. Spre deosebire de tezaurele din această grupă cu monede augustane în procent de 10—20% sau chiar aproape 50% din totalitatea monedelor (Haltern), prin caracteristicile sale, tezaurul de la Barboși se apropie de cele clasificate în grupa a II-a cu ultimele monede dintre anii 14—2 î.e.n.³³. Cu totul deosebite sînt contramărcile atent studiate și bine menționate în lucrarea lui G. Severeanu³⁴. Dintre cele 356 monede contramarcate 5 au contramărci pe ambele fețe și 351 una sau mai multe contramărci aplicate pe reversul monedelor. Contramărcile cu litere din alfabetele grecești (diferite perioade) și latin sînt de o mare varietate. Contribuțiile virtuale ale cercetării contramărcilor la elucidarea unor aspecte din diferite sectoare ale societății (politic, economic, cultural) au atras de foarte multă vreme un număr important de savanți³⁵. Situațiile sînt diferite în cazul contramărcilor pe monede de argint la care valoarea intrinsecă exclude demonetizarea și la cele de bronz. La primele, de cele mai multe ori, contramărcarea era opera autorităților din teritoriul în care circulau, nu a celor emitente, devenind prin aceasta, adeseori, tipul preferat, moneda locală și legală, instrument de plată. G. Severeanu a remarcat faptul că aceleași contramărci apar uneori pe monede din secolele III—II î.e.n. și pe cele din vremea lui Augustus³⁶. Această situație îndreptățește unele ipoteze. Se poate presupune o continuitate a autorităților getice care au efectuat aceste operațiuni după cum nu poate fi exclusă o contramărcare în ultima etapă de tezaurizare. De adăugat și însemnătatea circulației în mediu getic a celor două alfabetele³⁷. Dispariția în proporție covârșitoare a monedelor împiedică reluarea cercetării tezaurului de la Barboși—Galați³⁸.

Monede descoperite la Barboși—Galați au fost semnalate sau publicate de către M. Costin³⁹, D. Cantemir⁴⁰, Gh. Săulescu⁴¹, iar în secolul actual de V. Pârvan⁴², Gh. Ștefan⁴³, I. Vendelin⁴⁴, N. Gostar⁴⁵, I.T. Dragomir⁴⁶, S. Sanie⁴⁷, Ș. Sanie⁴⁸, înserate în cronicile descoperirilor monetare⁴⁹ sau în sintezele asupra circulației monedei romane în spațiul getic⁵⁰. Monedele datînd din perioada ulterioară cuceririi romane nu fac obiectul prezentării de față. De asemeni, pentru un număr de monede datînd dintr-o perioadă care s-ar înscrie în limitele cronologice ale existenței cetățuii nu

²⁷ V. Mihăilescu-Birliba, *Notă descoperiri de tezaure imperiale romane la Piatra Neamț*, în *Carptea*, I, 1968, p. 24; B. Mitrea, *Un document numismatic din a doua jumătate a secolului al III-lea: tezaurul de monede romane imperiale de la Ollent (jud. Vâlcea)*, în *SCN*, V, 1971, p. 170—171; D. Tudor, *Tezaurul de denari imperiale romani de la Munteștii, în SCȘIASI*, V, 1954, p. 380 și urm.; Ș. Sanie, *Un nou lot de denari imperiale romani descoperit la Munteștii (jud. Vaslui)*, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 162. Procentul de monede de la unii împărași în tezaurul de la Munteștii: Traian (11,20% — 14,46%), Hadrian (14,24% — 14,50%), Antoninus Pius (28,25% — 29,28%), Marcus Aurelius (17,67% — 16,72%) nu diferă prea mult în cadrul fiecărei descoperiri.

²⁸ Cf. V. Mihăilescu-Birliba, *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, București, 1980, p. 49.

²⁹ A. Kunisz, *Recherches sur le monnayage et la circulation monétaire sous le règne d'Auguste*, Ossolineum, Wrocław, 1976, p. 98.

³⁰ *Ibidem*, p. 100.

³¹ *Ibidem*, p. 102.

³² *Ibidem*, p. 97.

³³ *Ibidem*, p. 97—100.

³⁴ G. Severeanu, *op. cit.*, p. 58.

³⁵ Cf. C. Preda, în C. Preda, H. Nubar, *Histria*, III, București, 1973, p. 45—46; A. N. Zograf, *Antičnye monety*, MIA, 16, Moscova, 1951, p. 222—224; O. Floca, *op. cit.*, p. 22—23; H. Mattingly and E. A. Sydenham, *Roman Imperial Coinage (= RIC)*, Londra, 1984, I, p. 10, 186—187.

³⁶ G. Severeanu, *op. cit.*, p. 64.

³⁷ Asupra acestui aspect vom reveni în cuprinsul lucrării „Scrierea în spațiul getic est carpatic”.

³⁸ Colegul R. Ocheșanu ne-a comunicat că doar 8 monede mai există în colecțiile Muzeului „G. Severeanu”.

³⁹ M. Costin, *Opere alese* (Texte stabilite, studiu introductiv, note și glosar Liviu Onu), București, 1967, p. 55.

⁴⁰ D. Cantemir, *Ironical vecheștii a romano-moldo-vlahilor* (ed. Gr. Tocilescu), București, 1901, p. 161.

⁴¹ Gh. Săulescu, *op. cit.*, p. 17—20.

⁴² V. Pârvan, *op. cit.*, p. 110.

⁴³ Gh. Ștefan, *op. cit.*, p. 346—347.

⁴⁴ I. Vendelin, în *CNA*, 14, 1939, p. 141.

⁴⁵ N. Gostar, *Săpăturile și sondajele de la Șendrenț-Barboși*, în *Materiala*, VIII, 1962, p. 508—509; idem, *Cetății dacice din Moldova*, București, 1969, p. 34—35.

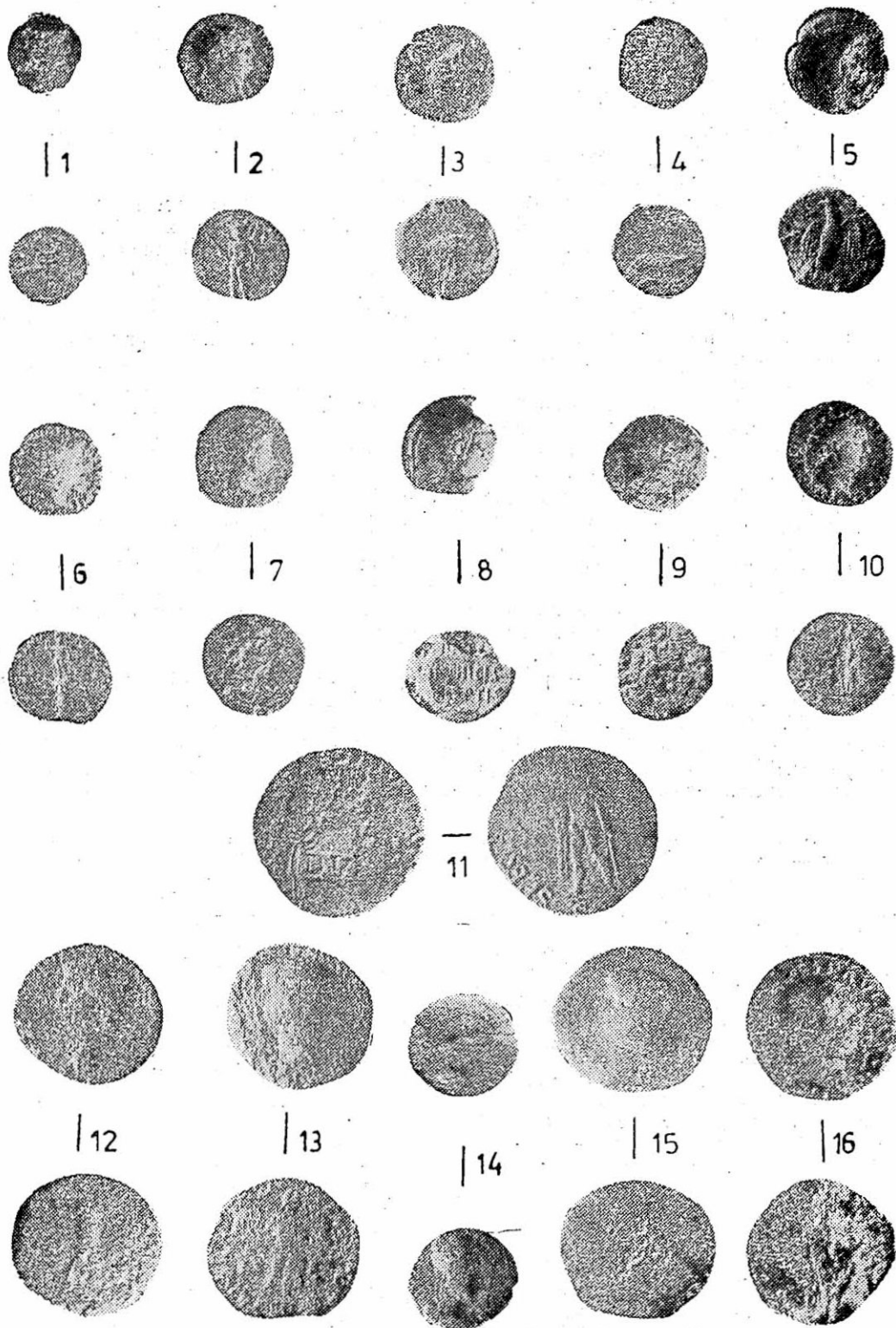
⁴⁶ I. T. Dragomir, *Cavalerul trac de la Tîrghina-Barboși*, în *Danubius*, II—III, 1969, p. 75.

⁴⁷ S. Sanie, *Unele considerații asupra celăfuit dacice de la Barboși*, în *SI AntArch*, 1983, p. 145.

⁴⁸ Ș. Sanie, *Circulația monetară în celăfuita geto-dacică de la Barboși, Galați*, în *Symposia Thracologica*, 6, Piatra Neamț, 1988, p. 109.

⁴⁹ B. Mitrea, în *SCIV*, 7, 1956, 1—2, p. 161, 167; idem, în *Dacia*, N.S., I, 1957, p. 231; idem, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 176; idem, în *Dacia*, N.S., XII, 1968, p. 452; idem, *Sur les monnaies des cités pontique decouvertes sur les territoires des populations locales*, în *ȘCI*, III, 1961, p. 86—87.

⁵⁰ V. Mihăilescu-Birliba, *La monnaie...*, p. 252—253, 291; idem, *Dacia răsăriteană în secolele VI — I î.e.n. Economic și monedă*, Iași, 1990, p. 134, 132.

Pl. II. Monede descoperite pe teritoriul cetății geto-dacice.

dispunem de toate datele necesare asupra condițiilor de descoperire⁵¹, iar alte 8 găsite în cursul săpăturilor arheologice din anii 1963, 1965, 1966, determinate de B. Mitrea, C. Preda și Gh. Poenaru Bordea nu se află în colecțiile Institutului de arheologie din Iași⁵². În sfârșit, despre moneda de la Maronea (sec. II—I î.e.n.) singura sursă rămâne semnalarea ei de către Prof. N. Gostar⁵³.

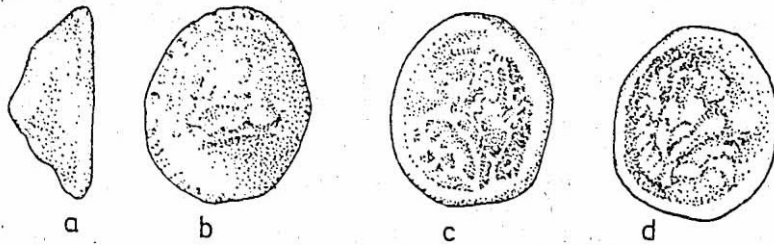

Fig. 1. Ștanța monetară dacică (a, b, c) și pozitivul obținut (d).

Înainte de a prezenta descoperirile de monede străine în cetățuie se cuvine a fi descrisă ștanța monetară getică descoperită la Barboși. Ștanța care face obiectul însemnării de față a fost găsită în caseta a V-a din zona nord-estică a cetățuiei, la adâncimea de 3,10 m, la numai 0,20 m de marginea unui deranjament modern și de groapa G/1983 din cel mai timpuriu nivel dacic. În groapa G, care are o formă asemănătoare unei pilni întoarse și dimensiunile 1,10 × 1,90 × 2,20 m, au fost descoperite: o amforă din pastă albicioasă, cu gîtul larg și torți bitubulare; fragmente de țigle grecești și de oale borcan; o cătuie; fragmente din cupa și suportul unei fructiere lucrată dintr-o pastă roșiatică acoperită cu angobă albă, peste care sint pictate cu vopsea roșie briuri orizontale și în zig-zag; o fusaiolă plată, lenticulară; un vâscior cilindric; două greutăți tronconice; fragmente de creuzete cu urme de argint, vitrificate în urma utilizării; o pastilă de argint; bucăți de tablă de fier; un mic cuțit drept (pumnal?); segmente de garnituri pentru scut (?) din tablă de bronz cu profilul în U; pietre; oase de animale mici și mijlocii și foarte multe oase de pește⁵⁴. Ștanța, lucrată din bronz, are o formă apropiată de cea a unei calote sferice cu o înălțime de 1,1 cm. O tijă rectangulară de fier depășește vârful calotei cu 0,24 cm. Forma emisferică nu este perfectă, piesa avînd pe suprafața ei linii în relief, adîncituri, iar către bază mai multe incizii. Pe suprafața bazei cu conturul apropiat de cel al unei elipse cu diametrele de 2,65 și 2,31 cm a fost gravat un cap încununat cu o coroană formată din două rînduri de frunze care-i acoperă o parte din creștet și întreaga ceafă. Pe direcția profilului figurii, datorită uzurii mai avansate a piesei fruntea nu este atît de clar conturată. Ochiul este indicat printr-un punct globular încadrat de un mic arc de cerc, iar nasul nu are o delimitare precisă către rădăcină. Pot fi bine observate mustața, gura și o barbă redată printr-o aglomerare de puncte globulare și mici linii drepte și curbe (fig. 1a—c). Pozitivul obținut înfățișează chipul bărbos al unui personaj laureat; în profil spre dreapta, apropiat de reprezentările cunoscute pe monedele macedonene de la Filip II și imitații (Fig. 1 d). Chipul lui Zeus cunoaște atîtea variante pe monedele geto-dacice⁵⁵ încît și fără a-i găsi celui de pe piesa cercetată o analogie perfectă, putem afirma că ștanța a servit pentru confecționarea unor monede geto-dacice. Prin formă ștanța este apropiată, nu identică, cu exemplare găsite în Gallia și în alte zone locuite de celți, cele mai multe conice sau cu un buton prevăzut cu o tijă la miner ca o ștampilă modernă⁵⁶. Tija era încastrată într-un manșon cilindric de fier cu înălțimea de 28 mm și diametrul de 30 mm⁵⁷. Din zone mai apropiate, între atelierelor vestite care confecționau atît monede cît și bijuterii este adeseori citat atelierul de la Szalaczka, în teritoriul actual al Ungariei⁵⁸. Analiza spectrografică⁵⁹ a ștanței de la Barboși a dus la constatarea că este confecționată dintr-un bronz de bună calitate, suficient de dur pentru operațiunea de ștanțare, ținînd seama și de marea diferență dintre duritatea bronzului și cea a argintului.

⁵¹ Ex. Colecția Limbidis în care se aflau monede emise la Tomis și din timpul lui Tiberius și Vespasianus.

⁵² Ansamblul descoperirilor monetare vor forma obiectul unui studiu colectiv.

⁵³ N. Gostar, *Cetăți...*, p. 34.

⁵⁴ S. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Barboși (II)*, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 62.

⁵⁵ C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 42, 52, 55 passim.

⁵⁶ E. Babelon, *Traité des monnaies grecque et romaine*, I, Paris, 1901, p. 907 și urm.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 909.

⁵⁸ K. Darnay, *Kelta pénzverő és öntő-műhely Szalacsán (Somogy M)*, în *ArchÉrt.*, XXVI, 1906, p. 416 și urm.

⁵⁹ Efectuată în Laboratorul de spectroscopie al Facultății de matematică și fizică al Universității „Al. I. Cuza” cu un spectrograf cu optică de cuarț Q-24, Carl Zeiss-Jena, de către Conf. dr. Mitache Strat. Analiza cantitativă, efectuată de fizician A. M. Vlad și Ing. M. Geba prin metoda spectrofotometriei cu absorbție atomică, a indicat următoarea compoziție: Cu 85,829%; Sn 10%; Pb 3,07%; Zn 0,9%; Mg 0,201%. Tuturor le mulțumim și pe această cale.

De menționat că în complexele din zona nord-estică a cetății de la Barboși au fost găsite piese care atestă existența unui atelier de bijuterii: 6 creuzete întregi sau fragmentare, unul de formă emisferică și celelalte conice, cu înălțimi între 2,9 și 5,35 cm (Pl. XXV/1,2; XXVI/1,3,4,7-Barboși II), un ciocan (I. 10,2 cm; lț. max. 1,5 cm) cu brațele egale, corpul paralelipipedic îngroșat în partea centrală și curbat pe direcția cozii, amintit între ciccanele utilizate cu precădere dar nu exclusiv în orfevrărie⁶⁰; o daltă de fier și o dăltiță de bronz (1,7,5 × 0,25 × 0,2 cm) rectangulară în secțiune, subțindu-se către tăiș (Pl. XXIX/8 — Barboși, II). Pe creuzete au fost detectate urme de argint, cupru și fier. În sfârșit, pastila de argint (Pl. XXVIII/4 — Barboși II) din groapa G/1983, de formă aproape elipsoidală (1,1 × 0,27 × 0,6 cm) cu o greutate de 12,2 g, argint cu titlu ridicat, cu foarte puțin cupru și staniu în compoziție, a contribuit la avansarea ipotezei existenței unui atelier monetar la Barboși. Greutatea celor mai multe imitații după tetradrahme oscilează între 12 și 14 g, astfel că mieul lingou urma să fie transformat într-un rondel, monedă în devenire. Atât tehnica confecționării ștanțelor cât și cea a „baterii monedelor” a fost prezentată în numeroase lucrări, mai vechi sau recente⁶¹.

Pe teritoriul Moldovei au fost găsite următoarele tipuri de monede geto-dacice: Filip II — emisiuni postume (gr. A și gr. B); Ramna — Tulgheș; Huși — Vovriești (cele mai numeroase); Prundu—Jibla; Voloșani; Dumbrăveni; Adincata — Minăstirea; Virteju — București; Inotești, Răcoasa⁶². Ștanța de la Barboși nu copiază nici unul dintre aceste tipuri monetare a căror circulație în spațiul moldav a fost atestată pînă acum, mai exact asemănările nu merg pînă la identitate. Elemente de apropiere ar putea fi sesizate cu tipuri de monede necunoscute în acest spațiu, precum cele de la Medieșu Aurit. De altfel, în cele mai multe cazuri reversul este hotărîtor în stabilirea tipului. A fost remarcată o flagrantă neconcordanță între mulțimea tipurilor și variantele monedelor geto-dacice și absența cvasi-totală a ștanțelor monetare⁶³. Această lipsă era explicată și prin preponderența numărului de monede turnate în raport cu cele ștanțate, considerîndu-se apoi că dintre formele de lut mai multe s-ar fi risipit. De asemenea cei care s-au ocupat cu precădere de numismatica dacică sau au adus însemnate contribuții la elucidarea multiplelor ei aspecte, C. Moisil, V. Pârvan, B. Mitrea, I. Winkler și, în final, C. Preda, cu monumentală sa carte, au exprinat opinii conform cărora monetăria dacică datorează totul fie celei grecești (C. Moisil), fie celei celtice (V. Pârvan), în anumite zone admitîndu-se și o intermediere sud-tracică⁶⁴. În această situație a fost emisă și ipoteza că în lumea celtică ar fi existat ateliere monetare care lucrau exclusiv pentru necesitatea de monedă din spațiul getic⁶⁵. Descoperirea unor ateliere de bijuterii în așezări geto-dacice intra — și extracarpatică⁶⁶ a modificat și va continua să modifice această optică de supraestimare a rolului celților. Ștanțele monetare cunoscute⁶⁷ la Ludești (jud. Hunedoara)⁶⁸, Tilișca (jud. Sibiu)⁶⁹, Poiana (jud. Galați) și Brașov⁷⁰ au fost utilizate pentru „bateria” unor denari republicani romani. La ștanța de la Pecica⁷¹ nu cunoaștem reprezentarea, iar dimensiunile nu pot fi totuși hotărîtoare în atribuire. Piesa de la Barboși este deocamdată prima ștanță cunoscută pentru obținerea aversului unor monede geto-dacice.

În nivelurile geto-dacice ale cetății de la Barboși — Galați au fost descoperite pînă acum monede emise la Histria (secolul II—I î.e.n.), Tomis (secolele I î.e.n. — I e.n.), Maroneia (secolele II—I î.e.n.), un tezaur de denari republicani și imperiali, monede de la Augustus la Domitianus. Poate fi remarcat faptul că deocamdată în așezarea deschisă sau pe cetățuie nu au fost găsite monede geto-dacice deși pe teritoriul orașului Galați au fost demult descoperite astfel de emisiuni. Prezența acestei ștanțe la Barboși, a creuzetelor și a pastilei monetare, indică existența dreptului și a posibilității de a bate monedă, și sporește speranțele că vor fi găsite și în viitor ștanțe pentru confecționarea monedelor geto-dacice. Acestea sînt principalele elemente noi sugerate de mica piesă descoperită în cetățuia geto-dacică situată la întîlnirea Siretului cu Dunărea. Fără a prezenta asemănări apropiate cu monedele de tip Dumbrăveni sau Inotești—Răcoasa, în-

⁶⁰ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 98.

⁶¹ I. Winkler, *Ștanțele și stilul monedelor daco-gelice, în Apulum*, VIII/1, 1968, p. 200 și urm.; M. Sulișteanu, *În legătură cu tehnica monetară la geto-daci*, în *SCN*, V, 1971, p. 251 și urm.; C. Preda, *Monedele...*, p. 371—377.

⁶² *Ibidem*, p. 65, 111, 118—121, 155, 179, 194, 207—208, 236, 238, 264, 265.

⁶³ *Ibidem*, p. 373.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 427.

⁶⁵ Asupra acestei probleme vezi C. Preda, *op. cit.*, p. 17.

⁶⁶ O însemnată parte a informațiilor la L. Mărghițan, *op. cit.*; V. Dupoi, *Podobele și vasele de argint daco-gelice, sec. II î.e.n. — I e.n., Rezumatul tezei de doctorat*, București, 1981.

⁶⁷ I. Winkler, *op. cit.*, p. 210; B. Mitrea, *Moneta republicană romană și unitatea lumii geto-dacice*, în vol. *Unitate*

și continuitate în istoria poporului român, București, 1968, p. 53 și urm.

⁶⁸ M. Maerea, *Monedele din cetatea dacă de la Costești*, în *AISC*, II, (1933—1935) 1936, p. 162, n. 5; colegul I. Glodariu a avut bunăvoința de a ne comunica descoperirea îndelung așteptată a unui atelier monetar în capitala Daciei lui Decebal.

⁶⁹ N. Lupu, *Aspekte des Münzumschlags im vorrömischen Dakien*, în *JNG*, 17, 1967, p. 110.

⁷⁰ Cf. I. Winkler, *op. cit.*, p. 219, n. 4; C. Preda, *Monedele...*, p. 371—377.

⁷¹ I. H. Crișan, *Contribuții la problema lucrării podobelor dacice*, în *ActaMN*, VI, 1969, p. 100 („Din păcate ca este prost conservată și de aceea nu putem ști ce monede se băteau cu ea”).

cadrate în faza aII-a a monetăriei geto-dacice (150—70 î.e.n.)⁷², care acoperă și o zonă de permanent contact, Valea Siretului — sudul Moldovei — nord-estul Munteniei, ștanța de la Barboși aparține aceleiași perioade. Până la epuizarea întregii zone nord-estice explorabile a cetății, posibil să fie descoperite și alte ștanțe în condiții stratigrafice și mai sigure pentru a reconfirma existența atelierului monetar de la Barboși.

Monede izolate⁷³

I. Emisiuni ale orașelor vest pontice :

1. *Histria*. AE; ↓ ; diam. 16 mm ; G: 2,06 g ; are marginea puțin deteriorată (Pl.II/4). Descoperită în *agger*, la adâncimea de — 2,40 m, în cursul campaniei din anul 1959. Inv. III—445.
Av. Capul lui Hermes cu petasos înalt, prevăzut cu o prelungire în formă de creastă, spre dr.
Rv. ΙΣΤΡΙΑΙ. Vultur pe delfin, spre st. Sigla Δ după picioarele vulturului. Sub delfin se află numele magistratului : ΑΠΟΓ. Μ. Sutz, *BȘNR*, XII, 1915, nr. 26, p.161. Dată : secolul II—I î.e.n. ; cf. C. Preda, H. Nubar, *Histria*, III, p. 42—43.
2. *Tomis*. AE; → ; diam. 19 mm ; G : 3,27 g ; după aspectul av. moneda a fost probabil aurită, marginea din dr. ruptă din vechime. Cerc perlat pe ambele fețe (Pl. II/5). Descoperită în anul 1981, cas. I, la adâncimea — 2,10 m. Inv. V—I.
Av. Capul lui Zeus spre dr. Rv. [ΤΟ]ΜΕΙΤΩΝ. Vultur, cu aripile deschise, în picioare, pe un fulger, văzut din față, cu capul întors spre st.
Regling, 2507.
3. AE; ↓ ; diam. 13,5 mm ; G : 1,65 g ; C : bună. Descoperită în anul 1982, în nivelul dacic 1 (Pl. II/1). Inv. V—2.
Av. Capul lui Hermes, spre dr.
Rv. ΤΟΜΕΙΤΩ Caduceu înaripat.
4. AE; diam. 17 mm ; G : 2,12 g, deteriorată (Pl.II/3). Descoperită în anul 1983, cas. I, — 2,10 m, L₂N. Inv. V—3.
Av. [ΚΤΙ]Τ[Η]C ΤΟΜΟC]. Capul întemeietorului orașului Tomis spre dr. Cele două mici adâncituri de pe av. se datorează foarte probabil unei contramarcări devenite în prezent ilizibile.
Rv. Tocit, se observă un segment de cerc perlat.

II. Emisiune din *Thracia*, din timpul regelui Roemetalces I.

5. AE; ↓ ; diam. 18 mm ; G : 4,60 g ; C : bună (Pl. II/7). Descoperită în anul 1983, cas. I, — 2,20 m, L₂N. Inv. V—4.
Av. ΒΑΣΙΛΕΩC ΠΟΥΜΗΤΑΚΟΥ. Capul diademat al regelui spre dr.
Rv. ΚΑΙCΑΡΟC CΕΒΑCΤΟΥ. Capul lui Augustus spre dr.
Head, *Historia Numorum*, p. 244. Anii 11 î.e.n. — 12 e.n.

III. Emisiuni imperiale romane.

6. *Subaeratus*; ↖ ; diam. 20 mm ; G:1,45 g ; trecut prin foc, friabil, fragmentat (pl. II/8.) Inv. V—5. Descoperită în anul 1981, în nivelul dacic 2.
Av. AVGVSTV[S]. Capul lui Augustus, spre dr. Cerc perlat.
Rv. [S]IGNIS [P]ARTHICIS RECEPTIS.
Anul 19 î.e.n., emisă la Pergam ; cf. Jean—Baptiste Giard, *Catalogue des monnaies de l'Empire Romain*, I, *Auguste*, Paris 1976, nr. 992 și 993, pl. XXXIX.
7. AE (as); ↓ ; diam. 27 mm ; G : 6,96 g ; C : mediocră (Pl. II/13). Descoperită în anul 1961, S I, M 38—40, — 1,80 — 1,90 m. Inv. III — 433.
Av. TI CLAVDIVS CAESAR AVG TR P IMP. Capul împăratului Claudius, spre st.
Rv. LIBERTAS AVGVSTA S C. Libertas, în picioare, din față, cu capul spre st., cu o mină întinsă, iar în cealaltă ține un pileus.
RIC, I, 113. Dată : după anul 50 e.n.
8. AE; diam. 26 mm ; G : 9,06 g ; tocită. Descoperită în anul 1961, S.I, M 38—40, — 1,70 m. (Pl. II/15). Inv. III—436.
Av. Capul împăratului Claudius (?), spre st.
Rv. Tocit.
9. AE. (as); ↓ ; diam. 26 mm ; G : 6,25 g ; C :mediocră. Descoperită în anul 1981 în nivelul dacic 2. Inv. V—6 (Pl. II/12).
Av. [TI] CLAVDIVS C [AESAR AVG P M TR P IMP]. Capul Împăratului Claudius, spre st.
Rv. Legenda ilizibilă. S C. Minerva spre dr.
RIC, I, 100. Anii 50—54.

⁷² C. Preda, *Monedele...*, p. 427.

⁷³ Monedele descrise se află în colecția Institutului de Arheologie Iași.

10. AE (sesterțius); ↓ ; diam. 31 mm; G : 12,48 g; C : bună (Pl. II/11). Descoperită în *agger*, în pământul galben, — 2 m; în campania din anul 1959. Inv. III—437.
Av. TI [CLAVDIV]S CAESAR AV[G]. Capul laureat a lui Nero; spre dr. Contramarca DV.
Rv. SPES [AVGVSTA]. Spes; în picioare, mergând spre st.
După H. Mattingly și E.A. Sydenham aceste monede de bronz cu Nero Caesar ar fi fost emise în Balcani pentru plățirea trupelor din Pannonia în ultimii ani de domnie a lui Claudius⁷⁴. De asemeni s-a remarcat că pe unii sesterți din timpul lui Claudius apare contramarca DVP pentru a circula cu valoare de dupondius⁷⁵. Pe moneda descoperită la Barboși contramarca este alcătuită doar din literele DV, care pot avea aceeași semnificație ca și DVP sau poate conține monograma unui oraș dintre cele atât de numeroase cu prima silabă DV⁷⁶ cum întâlnim pe monede romane de la Tyias, unde apare contramarca TYP⁷⁷.
11. AE (as); ↓ ; diam. 26 mm; G : 9,92 g; C : mediocră (Pl. II/16). Descoperită în anul 1983; cas. I, L₂N, nord-vest, — 2,20 m. Inv. V—7.
Av. IMP CAESAR VESP AVG [COS] VII. Capul împăratului Vespasian; spre dr.
Rv. Tocit. [S]/C.
RIC, II, 583. Anul 76 e.n.
12. AR; ↓ ; diam. 19,5 mm; G : 2,62 g; C : bună (Pl. II/10). Descoperită în anul 1983, cas. I, L₂N. Inv. V—8.
Av. IMP CAESAR VESPASINAVS AVG. Capul laureat spre dr.
Rv. COS ITER TR. POT. Aequitas, în picioare, din față, cu balanța.
RIC, II, Roma, 5. Anii 69—71 e.n.
13. AR; ↙ ; diam. 18 mm; G : 3,15 g; C : bună (Pl. II/2). Descoperită în anul 1985, passim. Inv. V—9.
Av. T CAESAR IMP VESPASINAVS. Capul laureat a lui Titus, spre dr.
Rv. COS VI. Marte, mergând spre st; cu trofeu și lance.
RIC, II, 195. Anii 77—78 e.n.
14. AR ↓ ; diam. 18,5 mm; G : 3,00 g; C : bună (Pl. II/6). Descoperită în anul 1983, cas. I, — 2,20 m. Inv. V—10
Av. IMP TITVS CAES VESPASIAN AVG P M. Capul laureat al împăratului Titus, spre dr.
Rv. TR P VIII IMP XV COS VII P P. Personaj cu lance, pe o coloană rostrală.
RIC, II, 16. Anul 79 e.n.
15. AE; diam. 18 mm; G : 3,30 g; trecut prin foc, stare proastă de conservare (Pl. II/9). Descoperită în anul 1985, S I, — 2,00 m. Inv. V—11.
Av. T CAESAR. Capul împăratului Titus, spre dr.
Rv. Ilizibil. Anii 79—81.
- IV. Emisiune bosporană (?).
16. AE; diam. 19 mm; G : 4,04 g; C : mediocră (Pl. II/14). Descoperită în anul 1987, S. I, — 2,05 m.
Av. Legenda nu-i lizibilă. Chip bărbos spre dr.
Rv. Cap spre dr.

Cele două monede din campaniile anilor 1963, 1965—1966 care au fost găsite în complexe dacice absolut sigure sînt :

Denar, M. Scaurus; P. Hypsaeus, anul 58 i.e.n. Descoperit în anul 1963, cas. I, — 1,80 m, în Gr.C.

Sestertius, Claudius I, anii 41—45. Descoperit în anul 1963, cas. I, la adîncimea — 1,60 m, sub stratul galben.

Monedele anterioare secolului II e.n. sînt următoarele : Tiberius, Claudius I, Vespasianus, Nerva.

LA CITADELLE GÉTO-DACE DE BARBOȘI (III)

RÉSUMÉ

Dans ce segment de la monographies de la citadelle géto-dace du voisinage du Siret et du Danube, les auteurs présentent quelques armes offensives et défensives, une partie des objets de parure et des découvertes monétaires.

⁷⁴ RIC, I, p. 119; 186—187.

⁷⁵ RIC, I, p. 10.

⁷⁶ Centrele urbane din Imperiul Roman al căror nume au prima silabă DV este relativ mare (cf. *RE*, V₁₀, Stuttgart, 1905, de la col. 1751 la col. 1865). Menționarea lor ar fi

inutilă pentru că nu cunoaștem ca vreunul dintre ele să fi dobîndit dreptul de a emite monedă la mijlocul secolului I e.n. sau chiar mai tîrziu.

⁷⁷ A. N. Zograf, *op. cit.*, pl. XXVIII/24.

L'une des fibules illustrées est de type Glasinac (Pl. I/11 a, b) et elle a été entraînée au niveau dace des vestiges des demeures antérieures à l'existence de la citadelle. On remarque la présence de certains types de fibules de large circulation dans l'espace gétique, mais aussi dans l'Europe centrale et de l'ouest dès la fin du II siècle av.n.e. jusqu'au début du II-ème siècle, comme, par exemple, la fibule type Nauheim, bien profilé de type norico-pannonique, etc. (Pl. I/4). Il faut mentionner, dans ce sens, les pièces de large circulation dans Latène et un anneau avec nodosités (Pl. I/10).

Avant de présenter les découvertes monétaires proprement dites, les auteurs décrivent une matrice pour l'avvers d'une monnaie gétique (Fig. 1 a,b,c) et ensuite ils font des commentaires sur le célèbre trésor monétaire, publié en 1919 (n. 26) composé de 517 monnaies (dès 217 av.n.e. jusqu'en 2-14 n.e.), intéressant aussi pour les 356 contremarques. Dans le cas des découvertes isolées, on présente, avec toutes les données, 16, monnaies et l'on mentionne 7, des monnaies émises à Histria, Tomis, Maroneia, déniers républicains et impériaux, depuis Auguste à Tite. On précise les situations où les conditions stratigraphiques ne permettent pas d'établir avec certitude l'appartenance aux niveaux dacique de certains monnaies, la citadelle dacique étant détruite bien des zones par le castellum romain.

Les matériaux présentés sont à côté des imports — qui vont former l'objet de la section suivante — des plus importants pour fonder la chronologie de la citadelle de Barboși-Galați.

LÉGENDE DES FIGURES

Pl. I. Fibules (1-7, 11 a et b); bague (8); anneau (9); anneau à nodosités (10); boucle de ceinture (12).

Pl. II. Monnaies découvertes sur le territoire du citadelle gèto-dace.

Fig. 1. Matrice monétaire dacique (a, b, c) et le positif obtenu (d).